

Llum, foc, destrucció

LLIBRES / NARRATIVA / 18 MAIG, 2021

Forma part de l'educació sentimental de tot bon espanyol haver malgastat tardes de cap de setmana mirant alguna pel·lícula canadenca o australiana de les que emeten per Telecinco o Antena 3. Normalment en companyia d'avis, padrins o oncles que sordegen: *Angustia infernal*, *Divorcio en el lago*, *Obsesión otoñal*, *Nieblas del pasado*, *Incestos boreales*, *Maldiciones de agosto...* —m'invento els títols, ja enteneu què vull dir. Films rocambolescos, i tanmateix previsibles, amb personatges traumatitzats que viuen situacions paranormals, confuses, plenes d'ensurts de baixa estofa.

La darrera novel·la de Jaume Cabré, *Consumits pel foc*, podria ser perfectament el guió d'una pel·lícula d'aquestes. I amb això no estic dient d'entrada que la novel·la falli per aquí. És ben coneguda la faceta de Jaume Cabré com a guionista —de fet, la magnífica i ja quasi mítica *Estació d'Enllaç* (1994-1998) és per a alguns, entre els quals em compto, la seva millor creació— i les seves hibridacions entre llenguatges literaris i televisius van donar fruits pioners com *La Granja* (1989-1992) o, més tard, adaptacions de novel·les homònimes com *La teranyina* (1990) i *Les veus del Pamano* (2009).

Altrament, alguns dels darrers contes publicats l'any 2017, *Quan arriba la penombra*, ja semblaven, en molts casos, gèrmens de possibles telefilms negres. Esborrany de guions no acabats de pastar que trobaven una (in)feliç sortida en forma de llibre.¹ De fet, ara que hi penso, *Quan arriba la penombra* sembla un títol ben profètic per explicar la davallada que suposa parlar de l'última publicació de Jaume Cabré.

És difícil escriure de forma ordenada i clara d'una obra tan desconcertant i confusa com és *Consumits pel foc*, però ho intentaré. Resumint la trama, ens parla dels esforços d'un home per recuperar la memòria i la identitat després d'un estrany accident de cotxe. Es desperta en un hospital de dubtosa reputació envoltat de desconeguts que intenten indagar-ne els records. Paral·lelament, entra en acció un porquet senglar, en Godallet, que va pel món filosofant sobre la seva existència i la de la raça porcina salvatge² —la narrativa d'Irene Solà està assolint uns nivells d'influència insospitables de bell antuvi. esclar, no és qüestió de voler rebentar cap sorpresa a ningú, però si una línia dramàtica parteix d'un accident de cotxe i l'altra ens parla de l'existència d'un animaló que travessa carreteres i que ha perdut la seva família, no és gaire difícil endevinar quin és el punt de connexió física entre les dues trames... Però sí, és el que us imagineu.

La novel·la té alguns aspectes remarcables, evidentment, perquè l'ofici de Jaume Cabré a hores d'ara és indubtable, però també altres qüestions que semblen quasi indignes del que podríem esperar d'algú amb la seva trajectòria. Al primer plat de la balança, hi ha l'estimulant joc realitat-ficció en el qual basculen els protagonistes (l'Ismael i el Godallet, el porc senglar) i el creuament de papers que operen al llarg de l'obra. I en el segon plat hi posaríem una trama erràtica i poc engrescadora amb una metxa conductora massa prima que, finalment, crema sense cap mena d'emoció ni de sorpresa. La bàscula s'inclina, per desgràcia, cap a la segona opció. És a dir, és una novel·la que apunta més intencions que no pas les executa. O, quan les executa, decep. Anem al gra.

L'escriptor barceloní reincident en alguns dels aspectes i obsessions que ja havien marcat la producció anterior. Començant per un protagonista de ressons *ardevolians* (Adrià Ardèvol). Un personatge que vam descobrir al conte «Pols» — *Viatge d'hivern* (2000), un recull, amb contes tan bons com bonistes— i que va explotar com a protagonista de *Jo confesso* (2011), a bastament reconeguda i traduïda. Estem parlant d'algú amb aspecte de savi despistat, mig autodidacte, poliglota i bibliòfil, que s'enfronta als perills del món amb un posat sovint ingenu. Fill d'un pare dèspota i maltractador, que en comptes de transmetre-li amor li llega un conjunt de culpabilitats injustes. Afegim al còctel algunes referències musicals (canviant el violí per una flauta de bec), la degeneració mental del protagonista i una insatisfactòria relació amorosa i ja podrem servir el canvi d'Adrià Ardèvol a Ismael. De *Jo confesso* a *Consumits pel foc*.

Encara podríem parlar d'una infantesa solitària que, per sort, ara Cabré esbandeix en poques pàgines i de la creació d'un imaginari ocult, fet de ficcions, que serveixen de refugi del nostre protagonista. En tota la novel·la hi reverberen sempre clàssics de la literatura, tant catalana com universal —un dels trets característics de tota la producció cabreriana— camuflats en el fragor de la trama. A *Consumits pel foc* hi trobem des de la Bíblia (p. 13, 25) a Ausiàs March (p. 26, 77) passant per referències més òbvies i explícites com el nom i la presentació del protagonista Ismael i el joc fonètic entre balenes i falenes i la identificació amb aquests animals (p. 12). També hi ha espai pels cultismes i llatinismes (p. 120 o 155) i mencions a la cultura i a la llengua germànica (p. 90), una altra de les constants de la seva novel·lística.

Aquest deversall intertextual es veu reforçat també pel joc de punts de vista que Cabré ja ha practicat en les obres anteriors, amb canvis de perspectiva narrativa, saltant sovint de la primera a la tercera persona, jugant a confondre la veu del narrador extern amb la del protagonista d'aquesta novel·la, Ismael. Aquest personatge, doncs, que comença enfrontant-se al món de forma naïf, acaba agafant sovint un to una mica pedant, perquè descobreix que tota la resta d'habitants del planeta no viu a l'altura de la seva capacitat intel·lectual. Es posa de manifest, per exemple, cada vegada que apareix en escena un concepte més o menys culte que, en boca d'altres personatges (sovint pseudodelinqüents), queden confosos o mal escrits, emfasitzant la superioritat cultural del nostre protagonista.

—Els que no recorden les coses es diuen asmàtics. [...]

—Amnèsic— va fer l'Ismael [...]

—Tu tens estudis, oi? (p. 84)

O més endavant:

—Eh!!! —va cridar [Ismael] picant el paper amb el dors de la mà— És un palíndrom!! Mecàgon... un palíndrom...

—Què és això de palíndrom? (p. 154).

Com veiem, l'obra avança sovint a través de diàlegs que agilitzen l'acció i que permeten perfilar, també, psicològicament, els personatges a través de la manera d'expressar-se, alhora que intenten aconseguir efectes humorístics amb la contraposició d'aquestes veus, que sovint Cabré juga a convertir-les en diàlegs de sords. Són fragments molt *teatral*s, per dir-ho així. La situació de vulnerabilitat en la qual es troba Ismael l'obliga a entaular converses que resulten esquives, plenes de respostes que queden a l'aire tant per (sembla) falta de memòria com per un càlcul desconfiat d'expectatives envers els que l'envolten.

Seguint aquest fil, però, també es produeix un dels punts interessants de la novel·la. L'Ismael conforma la seva personalitat solitària a partir de múltiples lectures, fet que el portarà a esdevenir professor de llengua i literatura. Aquesta construcció tant enriquirà el seu interior com l'aïllarà de la resta del món, convertit en una *rara avis* amb problemes de relacions socials. Ara bé, aquesta saviesa adquirida li servirà, també, com a escut per intentar sobreviure en l'estranya situació en la qual es veu involucrat i que és, al cap i a la fi, el moll de l'os de la història. A partir del moment en què l'Ismael perd la memòria després de l'accident (o això vol fer creure als seus segrestadors i, de pas, a nosaltres, lectors) explicarà el món desconcertant en el qual es troba a partir de les regles i els ens de ficció que conformen el seu imaginari interior.

És així com els personatges que orbiten al voltant d'un Ismael convalescent agafaran noms com Zhivago,³ Bovary o quedaran batejats com a Marlene Dietrich. En un intent per part del cervell del protagonista d'explicar el món en el qual es veu submergit a partir de les úniques referències que (diu que) és capaç de recordar. Hi ha una voluntat de reconstrucció de la realitat a partir de referents ficticials que és, segurament, un dels punts forts de l'obra. El de veure despertar un món extern a partir només de les premisses de ficció —literatura, música, cinema— que recorda el seu cervell. Per altra banda, però, aquesta barreja enfonsa massa sovint la novel·la en un estat de confusió perpètua, que suposo que vol transmetre la mateixa sensació de desorientació i d'angoixa en la qual es troba l'Ismael. I fa que, al mateix temps, el lector quedi sovint desemparat, sense nanses on agafar-se per seguir endavant si no comparteix absolutament tots els codis culturals que ell maneja— difícil, perquè ja ens ha quedat clar que el nostre protagonista és molt culte.

Continuant amb aquesta línia d'encarar realitat i ficció tal com les percep el protagonista, trobem alguna escena que funciona molt bé, com la del fals interrogatori policial que imagina al funicular que enfila Vallvidrera (p. 168-174) amb d'altres en què la quantitat de referents amb els quals juga Cabré són tals —i apareixen en diàlegs tan de sobte— que resulta fàcil perdre el fil i tenir la sensació que tant Cabré com el protagonista t'estan aixecant una mica la camisa (p. 109-113). Com si l'autor vei de Matadepera es divertís amb un joc privat que només li fes gràcia a ell.

Ja haureu notat que no he parlat gaire de la història en si, però és que el desenvolupament és tan precari i la resolució tan lamentable i poc treballada que semblen, pràcticament, només una excusa per intentar dotar d'una estructura general totes les reflexions i imatges que ja he anat apuntant. La recerca de la identitat en la qual es veu immers Ismael, juntament amb el tripijoc criminal que pateix, no acaben de generar gens d'interès, perquè es perden en el batibull de referents abans esmentats i passejades del Godallet per camps de golf i boscos adjacents.

La forma circular que acaba prenent l'obra, en què hi ha un intercanvi dels papers que han jugat els dos protagonistes (humà i senglar), per bé que original (qui explica la història de qui?), no està gens a l'altura d'una trama que amb prou feines ens entretindria, com apuntava a l'inici, un dissabte mandrós a la tarda. Jaume Cabré vol que l'acompanyem en les peripècies creuades d'Ismael i Godallet⁴ pel mig d'una selva obscura, amb l'ajuda, però, d'una llanterna que amb prou feines fa pampallugues. I llegir a les palpenes, la veritat, mai no ha estat gaire pràctic.

1. Jaume Cabré i Proa han convertit en tot un art la venda i promoció dels seus llibres. Ha refinat tant aquest art que fins i tot ha aconseguit col·locar assajos de reflexió literària (*El sentit de la ficció*, *La matèria de l'esperit*, *Les incerteses*) a rebufl de l'èxit de les novel·les. [↗](#)
2. Vull deixar constància que la broma recurrent sobre el civet i la seva resolució (p. 143) fa riure bastant, en la línia de l'humor característic de l'autor. [↗](#)
3. Iuri Andreievitx, Doctor Zhivago, ja era, per cert, una de les referències que apareixia en forma de gat a *Les veus del Pamano* (2004). [↗](#)
4. Ismael i Godallet. Oi que seria un bon títol per a un còmic de *Cavall fort?* [↗](#)

ETIQUETES: [CONSUMITS PEL FOC](#) [ESTACIÓ D'ENLLAÇ](#) [IRENE SOLÀ](#) [JAUME CABRÉ](#) [JO CONFESSO](#) [LA TERANYINA](#)

ARTUR GARCIA FUSTER | ÚLTIMES PUBLICACIONS

(Barcelona, 1991). Filòleg i professor d'institut. Expert en literatura catalana contemporània i també en sèries de TV3. Autor del llibre *Memòria, oralitat i ironia a la narrativa de Jesús Moncada* (2019).

Articles relacionats

L'abandó d'una muntanya

El cant minuciós de la muntanya

[Llibres](#)
[Cultura](#)
[Nosaltres](#)
[Contacte](#)

© LA LECTORA
hola@lalectora.cat

Amb el suport de l'Ajuntament de
Barcelona (ICUB, 2019)

[Política de privacitat](#)
[Copyleft](#)

© LA LECTORA 2018